

Titoán Kámen, avagy a gerinctelenek

III. rész

Esti órák a kilencvenes évek elején a Puhai-ház földszintjén a nappaliban. Szemben a falon a fáraó múmiaképe. Alatta ezek a sorok:

Nem számít: élünk-e
még vagy már nem,
csak te vezess minket,
Titán Kámen.

PUHAI (a földön ül, hurokkal a nyakában, a kötél el van vágva, és siránkozik): Most sem sikerült! Még ez sem sikerül!

IVÁN (éppen megérkezett, kétértelműen): Érdekesek ezek a véletlenek. Az előbb az utcán láttam, hogy az erkélyen állsz. (Fürkészve, gúnyosan.) Netalán te is láttál engem? Mintha távolról találkoztál volna a tekintetünk, mielőtt behúzódtál volna. (Epésen nevet.) Tavaly is volt egy véletlen.

PUHAI (beletörődve, hogy leleplezték): Amikor meglátalak, a menekülés, a végleges menekülés kényszere vesz erőt rajtam. Tévedsz, ha azt hiszed, hogy ez csak hisztérikus zsarolás...

IVÁN (türelmetlenül): Miféle zsarolás?! Amit a családom szempontjából jónak tartok, annak vállalásában még az öngyilkossággal fenyegetőző apám sem akadályozhat meg...

PUHAI (az apaszereppel kísérletezik): Ha te a kötelességet komolyan vetted volna...

IVÁN (változatlanul komolytalan): ... akkor most ahelyett, hogy villanykaróra kapaszkodnék és reumát gyűjtenék a csontjaimba, a titkárnöknek módszer költőket idéznék...

PUHAI (ábrándozva): ...elektromérnökként kék köpenyben felügyelnéd a technikusokat, ha nem a tervezőket irányítanád.

IVÁN (az apját csúfolva): Á, fehér ingben, nyakkendősen tárcsáznám a körzeti kámenista vezetőt, hogy jelentsem neki: az eszmei differenciálódás folyamatban van, s ennek köszönhetően nyilván a termelés is növekedni fog.

PUHAI (még mindig a földön ülve arcát a két tenyerébe ejti): Istenem már megint... Évtizedek óta te is csak gúnyolsz... Istenem, tényleg ezt érdemlem?

IVÁN (kíméletlen cinizmussal): Hol itt a materialista öntudat? (Csúfolódva) A falnak is füle van...

PUHAI (rikácsolva): Nincs jogod az apáddal...

IVÁN (kegyetlen nyugalommal): Az apámnak sincs joga úgy tenni, mintha nem lenne felelős azért, mert a fia családjá kivándorlásra kényszerül...

PUHAI (kitörve): Ki kényszerít titeket...?

IVÁN (az apja hangnemében): Te! Ha nem szolgáltad volna ki a társaidal együtt a napi politikát, akkor az ország nem tévelyedik el végzetesen.

PUHAI (normális hangon): Nektek még mindig vannak lehetőségeitek...

IVÁN (is alábbhagy): Hogyne! Főleg Valentinnak! Majd ott a déli határ közvetlen közelében...

PUHAI (megdöbbenve): Hogyhogy!?

IVÁN (legyint): Behívót kapott.

PUHAI (beleesik az egyik karosszéékbe): Mikor?

IVÁN (vállat vonva): Már két hete.

PUHAI (szemrehányón): Két hete... S én nem tudok róla...

IVÁN (pattogva): Fönntartom a jogom, hogy az utódom ügyeit a feleségemmel közösen...

PUHAI (eszmélkedve áll fel): Ezért jött rá Valentinra a külföldre menés az utóbbi időben... De hát az én segítségem...

IVÁN (hidegen): Ezzel kapcsolatban nem igényeljük.

PUHAI (tűnődve): Pedig jók a kapcsolataim a katonai ügyosztállyal.

IVÁN: Azt elhiszem. Csakhogy a katonai ügyosztály aligha talál munkát Valentin számára a ki tudja meddig tartó háború idején.

PUHAI (fontosságának tudatában): Olyan házat vesznek neki, amelyben műhelyt lehet nyitni. Ügyes gyerek, gyorsan beletanulna.

IVÁN (mintha kellő türelemmel gyereket oktatna): A műhely felszerelése túl sokba kerül, s a munka, még ha nem egyedül dolgozik is, egész embert kíván. Az ilyen felelősség nem Valentinnak való. Nem igazi érdeklődésből iratkozott gépészetre.

VALENTIN (lendületesen beállít) Sziasztok! (Meglátja a hurkot Puhai nyakában. Nevet.) "Új divatú nyakravaló?" (Átsiklik a dolgon.) Nagytata, meg gondoltam magam. Jacht helyett az autót cseréljük ki nagyobbra. (Puhai ledobja a kötelet a nyakáról.)

IVÁN (heccelődve): BMW-re vagy Mazdára, - mi? Hogy majd kint a diszkó előtt ne szúrjon szemet... Fontosabb dolgot is...

VALENTIN (közbevág): Ne kiskorúsíts! Nem járok már diszkóba! Úgy hallom, taxizásból szépen meg lehet ott élni.

PUHAI (nyugtalanul): Tudtommal jól haladsz a főiskolán.

VALENTIN (megvetően) Itt is már WC-re sem jök az ilyen papírok... Hát még ott!

IVÁN (megértő szándékkal): A múltkor azt mondtad, hogy a műhelymunka derogálna neked. (Vállat von.) Én segítenék. Rajtam igazán nem múlik. Viszont nem erőszakoskodom veled. Nehogy úgy jársz, mint én. Úgy lesz, ahogy te akarsz.

PUHAI (keserűen): Mosod kezded, ugye? De tied a felelősség.

IVÁN. Húsz éves...

PUHAI (a fia helyett folytatja): ...és nincs munkatapasztalata. Utóbb még a fejedhez vághatja...

IVÁN (az apja lelki közeledését elhárítja): Most legalább annyira nem szabad erőltetni a tanácsot, mint ahogy azt te tetted annak idején. Mindegyik út járhatatlannak látszik. A legjobb szándékom mellett is zsákutcába terelhetem a fiamat.

PUHAI (fájdalmasan): Ha rám hallgattál volna... (Legyint.)

VALENTIN (az apjához): Te is csupán konyítasz az autószereléshez. Ilyen korban már, mint az enyémmel, különben sem szoktak inaskodni. Kiröhögnének. (A fejéhez kap.) Erről jut eszembe: aprópénzre lenne szükségem. Máris mennék. Szonya a közeli cukrászdában vár.

ERNA (beállít): Csakhogy ilyen szépen összejöttünk. Mondd, Valentin, ez már új csaj, vagy már láttam, csak nem akar megismerni.

VALENTIN (készségesen, enyhe iróniával): Szonya szerint néhány hónappal ezelőtt már találkoztatok. Az ő apjáról mondtad nekem utóbb, hogy utálja a fajtánkat, de azért én legyek kitartó. (Látva a nagyanyja értetlenségét, folytatja.) Megkérdezted tőlem: nyugdíjba ment-e már a harcos természetű nagyapja, aki iskolázatlan pártember léteire vitézül jogi tanácsot akart neked, a jogi előadónak adni. Erre te olyan beszélgetésbe ke-

veredtél vele, hogy rávezethetted a helyes megoldásra, s az öreg a végén meg volt győződve róla: az ő útmutatása szerint jársz el.

ERNA (elgondolkozva): Nem emlékszem, hogy korábban már láttam volna azt a lányt. (Öniróniával.) Jó lenne, ha anyáddal tévesztett volna össze...

VALENTIN (Szórakozottan.) Szóval te vagy anyám hidegen bántatok vele. (Ocsúdva.) Mondhatott valamit erről az apjának, mert az öreg meggyűlölt engem. Pedig korábban a nagy összkomfortos nyaralójukba hívtak, míg nálunk családi dilemma, hogy nagyzási hóbort-e egy kisebb jacht, vagy egy új autó, s rimánkodni kell némi zsebpénzért. (Radikálisan.) Szóval sürgősen pakolnunk kell innen.

PUHAI (legyint): Ezt az ostoba beszédet az elmúlt évtizedekben már sokszor hallottam. (Széttárja a karját.) Volt és van mindig mit ennetek? A szegényekhez tartoztok? Nem azt csinálod, amit akarsz?

VALENTIN (nyeglén *bölcselkedve*): Én nem akartam: én sodródtam. Nektek mindig az akarás volt a betegségetek. (A megrökönyödésre *mentegetőzik*.) Nem vádollok benneteket, csak mondom. Te, tata, az államakarat egyik megtestesítője voltál. Apám mindig író akart lenni. Én legfeljebb élni és örülni akarok. Veletek ellentétben semmiféle értelmiségi elhivatottságot nem érzek. Az embereknek csak a kisebb ellenállás vonalán kellene haladniuk.

ERNA (nevetve): Nagyképű! Éppen indulóban vagy az ügyeletes nődhöz. Ez nem akarás kérdése?

VALENTIN (fontoskodva): Mindig a mélyebb énünkre kell hallgatnunk. A legbelülről érkező parancs az egyén és a közösség békéjét szolgálja, hacsak az, amit ma kultúrának gondolnak, nem töltötte fel túl sok szeméttel a lelkünket.

PUHAI (kitörve): Torkig vagyok ezzel az ázsiai okoskodással, freudista közhelyekkel. Élősködni azért csak akarsz! Különben a minap nem kínoztál volna jachtal, most meg...

VALENTIN (*még mindig a szerepében*): A játék a legártatlanabb, legtisztább szórakozás.

IVÁN: És a vízen mögöttetek maradó olajfoltok?

VALENTIN (*még az ujját is felemeli*): Ahhoz képest, apa, amit a ti gyáratok pőfékel percről percre a levegőbe...

IVÁN (legyintve): Mostanában ritkán pőfékel, nincs nyersanyagunk.

PUHAI (*a fia vállára teszi a kezét*): Eddig is megvoltunk itt, s ez tán is megleszünk.

VALENTIN (*felugrik az asztalra*): Majd én vigyázok rátok! Példát mutatok déli határaink védelmében! (Szétnyitja *mellén az inget*.) Azt kiáltom az átkozott szeparatisták atomgolyói előtt: ide lőjetek, s ők álmélkodva turbékolni kezdenek.

LUJZA (*bejön a szobába és fanyarul megmosolyogja fia színészkedését. Puhai elfordul.*)

IVÁN (*határozottan*): Valentin, hagyd abba a hülyéskedést! Sajnos, behívót kaptál.

VALENTIN (*merev tekintettel, lassan jön le az asztalról.*)

LUJZA: Olyan hangosan beszéltek, hogy fent minden szavatok hallatszík. De Valentin miatt különben sem tudnék olvasni. Azt hiszem, egyedül apuka segíthet rajtunk.

PUHAI (*gyorsan előveszi a pénztárcáját, bankjegyet ad belőle Valentinnak, aki homlokon csókolja nagyapját, s a helyzetről megfélelkezve elrohan.*) Nem érzem jól magam. (Görnyedten, *kezét a derekára téve átmegy a másik szobába.*)

LUJZA (*közeledni próbálva az anyósához*): Ha az aszszonyok összefognak, ellenállhatatlanok. Magának persze egyedül nem sikerült a dolog. Apukát túl sok szál fűzte ide, de most már...

ERNA (*kimozdíthatatlan a komorságából*): Most még több minden köti, de már engem is. Egy-két év múlva nyugdíjba megyek, s valahogyan itt is megélünk.

LUJZA (megdöbbenően *leroskadva*): De hát régen nem így beszélt. Iván mondta, hogy sokat civakodtak apukával.

ERNA (fásultan): Mindenki civakodik. Akkor jött divatba a külföldre menés témája.

LUJZA (meggyőző *szándékkal*): Ez sohasem volt időszerűbb, mint ma.

ERNA (*nem zökken ki a nyugalmából*): Beszélni sok mindenről lehet is, kell is. Főleg, ha van értelme. Mihez kezdenétek ott kint? A nyelvet sem igen ismeritek. Még ha tartottátok volna a kapcsolatot a nagybátyám gyerekeivel...

LUJZA (*még mindig nem ocsúdva fel a csalódásból*): Maga mindig annyira fölötte volt a mi itteni...

ERNA (változatlan *nyugalommal*): Légy te is fölötte! Neked ez már könnyebben megy, mivel általunk...

LUJZA (rákényszerülve *az érvelésre*): A kapcsolatok itt már semmit sem érnek. Ha Valentint ide a közeli kaszárnyába vinnék is, a jövője nincs megalapozva. Ha befejezi is a tanulmányait és elhelyezkedik, a mai fizetések...

ERNA. Ne akarjon mindent egyszerre! Bezzeg én a férjemmel...

LUJZA (majdnem *kijön a sodrából*): Törleszkedtek, szorongtak és veszekedtek. A múltkor célzott rá, hogy a gyomorfekélyének is ez az oka.

ERNA (keményen, *gúnyosan*): De te még egészséges és – ahogy a férfi vendégeinken látom – csábos nő vagy. Ha az iskolában nem becsülnék benneteket, akkor teremts magadnak tekintélyt a társaságokban. Figyeltem a múltkor, hogyan néz rád a szatyorgyár igazgatója, Igor.

LUJZA (felháborodva): Vasics fia? De mama... talán csak nem gondolja...

ERNA (rezignáltan *vág közbe*): Sajnos, már csak gondolom, nemigen tehetem. Annak az embernek

én mutattam be a fiamat. Leplezd az ellenszenvet! Ha barátságos vagy hozzá, attól még nem kárhozol el. (Keresztet vet.) Nem híve ennek az emberevő politikának, ezért kiközösítik. A magunkfajta kapóra jön neki az elszigeteltségében. Bizonyítani akarná, hogy más, mint amilyenek most a fajtája mutatkozik.

LUJZA (hisztérikusan *nevet*): Mégiscsak kámenista kövület!

ERNA: A kenyér, amelyhez a fiadat juttatja, lágy lesz.

LUJZA (*még mindig értetlenkedve*): Mama sohasem szerette a kámenistákat...

ERNA (változatlan *nyugalommal*): Különbséget kell tenni a kámenizmus meg egy kámenista élő ember között.

LUJZA: Mama vallásos...

ERNA: Épp ez az. Vajon a szentírás nem a megértést, a megbocsátást, a király és a család kiszolgáltatását hirdeti? Mi, nők könnyebben tehetünk eleget ennek.

LUJZA (felszabadultan *nevetve*): Vajon? Az emberek barmosításának mai politikájáról is megvan a véleménye.

ERNA: Ne téveszd össze a vélekedést a viselkedéssel!

VALENTIN (megjelenik és *fültanúja az utolsó mondatoknak*): Ti csak ajánlgatjátok egymásnak az eszméiteket, ahelyett hogy kicserélnétek őket. (Lehatja a fejét.) Szonya faképnél hagyott. (Motyogva *önmagának*.) No de volt már, meg lesz ilyen. (Az anyjához.) Azt állítja, hogy mi nem szeretjük őt.

LUJZA (ravaszul): A számunkra ismeretlen embereket nem szerethetjük, s nem is gyűlölhethetjük.

VALENTIN: Azt mondja: hűvösen méregetted, mikor beszélgettetek.

ERNA (szellemeskedve): Ha nő és negyven éves lennél, mint anyád, jobban megértenéd.

LUJZA (mentegetőzve): Én csak azt kérdeztem tőle akkor, amikor bemutattad mint a Nagy Nemzeti Honmentők szervezet egyik vezetőjének lányát, hogy vajon befejezzük-e Titán Kámen monumentális építményét, vagy pedig új piramis alapjait rakjuk le?

VALENTIN. Anya, kérlek, Szonya tisztában volt veled, hogy ugratod őt.

LUJZA (dacosan): Ez is volt a célom.

VALENTIN. De mire jó ez?

LUJZA (viccelődve): Hogy örömet szerezsek a fiamnak kedvenc elmélete alkalmazásával. A képmutatásból, haszonlesésből lefojtott gondolataink utóbb idegbaj formájában bosszút állnak rajtunk - nemde?

VALENTIN (indulattal, *tudálékosan*): A nemzeti elfogultság csupán előítélet, nem mélyről jön, s nem lefojtani, hanem megszüntetni kell.

LUJZA (türelmetlenül): Édes fiam, a szíved tedd vissza a helyére! (Valentin *lehiggadva és várakozva néz az anyjára.*) Így. Máris tisztában lehetsz veled, hogy kik és milyen felfogással juttattak bennünket ide a senki földjére. S talán az is világos, hogy nekem jogom van elutasítani azokat, akikről úgy érzem, bűnösök ebben. (Gúnyosan.) Jogom van a saját ellenszenvemre. Igaz, mama?

VALENTIN: Egy fiatal lány irányában a legkevésbé.

LUJZA (ironikusan): Mondd, a sértett hölgy beszél a nyelvünket?

VALENTIN (diadalmasan): Érti, s nem bánja, ha én kínlódul szólok hozzá.

LUJZA (összecsapja a kezét) Nahát! Ők jöttek ide a nyakunkra, lezüllesztettek bennünket, s te még hálás vagy az egyik leszármazottjuknak, hogy eltűri a nyelvünket!

VALENTIN (szomorúan): Ez, anya, nagypapa hajdani hazafias szövegére emlékeztet engem, holott neked mint tanárnőnek tudnod kell, hogy a társadalom nem egy nagy tanári család. Szonya nem tehet arról, hogy helyetted az uralkodó párt talpnyalóját nevezték ki igazgatónak.

LUJZA (keserűen): Igen, a báránybőrbe bújít farkas... kámenizmus a fene szelíd humanizmus köntösében. Igazán nem vagy magoló típus, ezt mégis sikerült belédverniük a középiskolában. A családi hatás ellenére is! (Karikírozó *tudálékossággal.*) Az akkulturáció mindig része lehet a társadalmi folyamatoknak. (Normális *hangon.*) Azt azonban már nem tanították meg veletek, hogy rossz akkulturáció is van: ha politikai nyomásra a régi jó szokásokat – lustaságból, hatalomörzésből – alsóbbrendűekkel helyettesítik.

VALENTIN: De mi köze lehet a te sérelmeidnek, vagy akár társadalmi igazságaidnak az én Szonyával való kapcsolatod jövőjéhez? Szonya is ki akar velem jönni Nyugatra.

LUJZA (lesújtottan): Még egy csapás! Itt sem tanulhatna meg az unokám tisztességesen kínlódul, hát még Nyugaton egy más ajkú anya mellett... Elveszne az a gyerek a három nyelv között! Talán itthon még mindig jobb lenne.

VALENTIN: Sem külföldön, sem pedig itthon semmiféle hagyományoknak sem leszünk a szobrai. Mintha neked nem az lenne a legfontosabb, hogy egészségesek, mosolygósak legyenek az unokáid.

LUJZA: Dehogynem! Csakhogy ennek előfeltételei vannak. Most azokról beszélünk.

VALENTIN (*az anyjához megy és átöleli*): Kérlek, bízzál bennem! Amit lehet... ami kell, elsajátítottam tőletek, de mindent...

LUJZA (elmerengve): Persze... ki fogunk menni. Mégiscsak jobb lenne. (Ocsúdva.) Ez azonban elsősorban a nagypádon múlik. Én már többször is hiába beszéltem veled. Téged nagyon szeret, neked biztosan sikerül.

VALENTIN (elindul az ajtó felé): Jó.

LUJZA: Ne menj a dolgozójába! Megtanulhattad már, hogy még téged sem szeret az iratai közelében látni. Csak fölidegesítenéd. Hívd inkább át! Én fölmegek.

VALENTIN (a telefonhoz lép): Tata... kérlek, gyere át egy rövid időre.

PUHAI (kis idő múlva megjelenik): A katonai ügyszóval már elintéztém, hogy ne hívjanak be. Vagy ha mégis sor kerülne rá, nem fognak átvezényelni a mi körzetünkből. Meg egy régi barátommal is...

VALENTIN (zavartan): Afelől nem volt kétségem, hogy ezt gyorsan elintézed, de itt most többről van szó. Szonyával lehet, hogy összekerülünk. Igaz, most megint haragszik rám...

PUHAI (meglepődve): Jól ismerem a nagyapját. Biztosan rendes lány Szonya. De nem korai ez még? És éppen most?

VALENTIN (elszántan): Külföldre akarunk menni anyáékkal együtt, s csak te segíthetsz.

PUHAI (leroskadva indulatoskodik): Márpedig a tóparti villát nem fogjuk meggondolatlanul eladni! Miért küszködtem én egy életen át? A családi monomániát gyógyítani kell, nem pedig kiszolgálni. (Feláll, kihúzná magát, de a háta miatt felnyög.) Miért nem tisztelitek az életünk folytonosságát? Miért akarjátok elmetszeni a saját gyökereket? Miből akartok élni?

VALENTIN: Amint hallom, ezt már sokszor elsiránkoztad. (Rövid szünet után.) Én átmenetileg taxiznék, Szonya a vállalatát igyekezne képviselni, anya kínlódul tanítaná a kivándoroltakat, apa több mindenhez ért...

PUHAI (nyomatékosan): Ezt akarjátok. (Normális hangon.) Már régóta. A már majdnem teljesen rendbe hozott villa viszont biztos realitás.

VALENTIN: Meg az is, ami körülötte van. Panaszkodni szoktál, tata, hogy a te fiatalokodban egészen

más volt a környezet. A tó lassan, de biztosan pusztul, s a gázok csak nyersanyaghiány miatt mérgezik kisebb mértékben a város levegőjét. Te, aki mindenben kételkedsz, úgy csinálsz, mintha komolyan hinnéd: majd a nagypénzű külföldi turisták fognak boldogítani bennünket. A növényzet is veszélyeztetve van. Kik és mikor fognak itt tartósan üdülni?

PUHAI (elgondolkodva és jobbra-balra tekingetve): Tehát komoly a kapcsolatot Szonyával - igaz?

VALENTIN: Attól eltekintve, hogy most...

PUHAI (csillogó szemmel, bizalmasan): Nos, akkor neked elmondhatom. Ha befejeződnek a munkálatok, a kámenisták fogják kibérelni a villát. Emiatt a központból voltak itt nálam. (Nyugtalanzkodva.) Ezt csak azért mondom el, mert látom, hogy te veled sem bírok. Kérlek, erről egyelőre ne beszélj a családban. Ismered anyád hisztis természetét.

VALENTIN (mosolyogva hitetlenkedik): Úgy teszel, mintha nem lennél tisztában vele: a kámenisták napjai meg vannak számlálva. Az emberek egyre szabadabban gondolkodnak. Szonya apja is...

PUHAI (nyugtalanul szétnéz): Nem értesz a politikához. A te lelkületed vetíted rá a tömegek mentalitására. Nálunk még hosszú ideig egy párt fog uralkodni. Ne áldozz a családi érdekeinket aláásó utópiáknak!

VALENTIN (meleg hangon): Tata, mi ezt másként éljük meg. S te is! Nálad alaposabban senki sem tudja, hogy itt nincs jövő.

PUHAI (erőltetett magabiztossággal): A mi családi gondjaink hosszú távon meg vannak oldva.

VALENTIN. Ne áltasd magad! Nem üdvözülhet másoktól függetlenül a mi családjunk. Lehet, hogy csak azért kell menekülnünk, mert kínlódom vagyunk. A majhonapok között sokan nem olyanok, mint Szonyáék... (Elbizonytalanodik.) S most Szonya is... Én nyitott természetű vagyok, mégis alig van barátom közöttük, a te ismeretségi körödön kívül.

PUHAI (*mint akit a legérzékenyebb pontján érintettek*):

Én sokkal több emberrel vagyok jóban... Tudni kell a nyelvükön beszélni, s akkor már nincs olyan nagy különbség közöttünk. Nyugatról a munkahelyek telítettsége miatt hamarabb utasítanának ki benneteket...

VALENTIN (vigyorogva): Arról azért szeretnék meggyőződni...

PUHAI: Kérlek, a kalandvágyadat válaszd el a mi családi érdekeinktől. Csak a saját felelősségedre mehetsz szerencsét próbálni. A te szeszélyednek nem rendelhetem alá az elmúlt évtizedek munkaeredményét. Neked is itt kellene megállnod a helyed, ahol születél, ahol biztosítottuk a feltételeket a fejlődésedhez.

VALENTIN (gúnyosan): Szóval ti engem megálmodtatok, s én csak az álmotokban létezhetek. Valós valóságként fasirt vagyok. A déli majhnapok már fenik rám a fogukat.

PUHAI: Te sem hiszel a veszélyeztetettségemben. Csupán világot akarsz látni. A függetlenség illúziójára van szükséged. De nem sokáig létezhetek kötöttségek nélkül. Viszont jobb itt a már megépült alapon építkezni, mint odakint mindent újrakezdeni.

VALENTIN (elszántan): Ne haragudj tata, de – s ezt nem én mondom először a családban – ebből az alapból legalább annyi a kárunk, mint a hasznunk. A Gulágod bélyegét viseljük, s még jó, hogy az emberek félenek és fásultak, hogy nem nyilvánítják ki utálatukat. Élősködőknek tartanak bennünket, s ennek tényleg van alapja.

PUHAI (*dühtől kivörösödve igyekszik kiegyenesedni, de a fájdalomtól meggörnyed.*) Egész életemben mást sem csináltam, csak dolgoztam.

VALENTIN (fölényesen): Mindig így beszélsz, holott ezt senki sem vonja kétségbe. Arról ritkábban szólsz, hogy mi határozta meg a munkád, s hogy mi a társadalmi haszna.

PUHAI (*magánkívül ordít*): Engem, aki nemzedékeket tanítottam és könyveket írtam, ne akarjon egy taknyos...

RUGANYI (*kopogtat, belép, s Puhai helyett mondja*): ...kioktatni, hogy mi a hasznos társadalmi munka. Jó estét! Ez a dialektika! Igaz, még csak az antitézisével tartatok, de jön majd a szintézis is. Miről van szó?

PUHAI (*leroskadva*): A módszörökhöz akar menni.

RUGANYI (könnyedén): Nocsak! Ti váltjátok egymást! Összebeszéltetek vagy telepátia útján?

VALENTIN (csodálkozva): Kivel?

RUGANYI: Kivel! Az unokámmal. Tegnapelőtt érkezett haza.

VALENTIN (értetlenül): Ede itthon van!?

PUHAI (fölényesen): Itthon ám. Végleg.

VALENTIN (*még mindig magánkívül*): Hogyhogy?

RUGANYI (ironikusan): A szeretet tartós hiánycikk...

VALENTIN (epésen): Nem gondolja, hogy bűn a mai fiatalokkal szemben ez a komolytalanság? Maguk mondanak cinikusnak bennünket, habár...

RUGANYI (*hangnemet váltva*): Jó, jó. Elnézést fiatalúr! Szóval megjött, mert a szektája azon a véleményen van, hogy itt nagyobb szükség van rá, mint odakint.

VASICS (*kopogtatás után benyit*): Remélem, nem zavarok. (*Látva, hogy beszélgetés folyik, bejön és letelepszik.*) Erre jártam, s láttam, ég a villany. Mondom, még nincs késő.

PUHAI (*siránkozva*): Képzeld, Ruganyi unokája hazajött, Valentin meg ki akar menni.

VASICS (*kitérően*): Ilyen korban hasznosak a kiruccanások.

PUHAI (ingerülten): Kint is akar maradni! Az anyjáék meg hallgatnának rá.

VASICS (elgondolkodva): Persze, Szonya is beszélt már a dolgról. Csakhogy a mi vállalataink ott egy jó ideig nem kellene. Egy ideig nem nyithatunk ügynökséget. (Rövid szünet után.) Talán jobb is ez így.

PUHAI (szorongva): Biztos, hogy kell a villa?

VASICS: Már hogyné kellene. Azért ugrottam fel, hogy értesítselek. A napokban jönnek a szerződés végett.

PUHAI (diadalmasan néz az unokájára): No, látod!

VALENTIN (*lógó orral elindul kifelé, miközben a fáraó képére mutat*): A közelében folyamatosan demonstrálni, hogy milyen távol vagyunk tőle: ez az igazi emberi teljesítmény. (Szótlatlanul *bámulnak utána.*)

Függöny

Székely Piéta

Végsőjáték

A fiatal írók összejövetele a kilencvenes évek második felében egy udvarszerű térségben, lépcsőkön. A fiatalok többnyire az érkező prózát, valójában a tudálékosságot karikírozó módon beszélnek: ki-ki oratóriumszerűen mondja a magáét. A háttérben a fáraó múmiaképe, alatta a következő sorok:

Csak az számít, mit
a pénzes vár el.
Fütyülünk rád!
Pfuj! Titán Kámen!

VALENTIN (a fáraó képe alatt elvégzi kisdolgát, majd a főszerkesztőhöz, hangsúlyozott tudálékosság-gal): Hiába nem tetszik neked, hogy én a zöld motívumok ritmusában látom a lényeket... Figyeld meg: a zöld dominanciája vitathatatlan. Kelekyics az elementarizmus embere. Ilyen mélységekbe festő mostanában nem kortyolt bele. (Fölemeli a butykost és meghúzza.) A zöld szinte az ereinkben árad szét az ő képeit nézve. A zöld valamiféle apokrif földi remény kifejeződése. Nincs benne ironia, mint annak a nagy... sánta költőnek A zöld... ördög című költeményében. A zöld a mi evilági örökkévalóságunk. Az örök frissülés... újjászületés. A mi zöld vágyunk... gátlástalanságunk...

FELELŐS (halkan): Halkabban! Az előbb a sarkon távolról kék egyenruhát láttam. (A szponzor felé tekintget, aki bólogat.)

VALENTIN (mintha nem hallaná): A felvilágosodás a nagy kínlód egyénisége... mindegy hogy hívják... nem hiába temettette el magát kedvenc fája tövében...

FELELŐS (is hangosan): Semmi értelme az efféle politizálásnak. Szerintem javítani kell a kéziratot.

don. Zöld vagy ezzel a zöldkultuszoddal! Nem akarlak megbántani: de nem nagyapád rejtett éneke diktálta ezt neked? De... végső soron nem arról van szó, hogy nekünk... (Idegesen az udvarbejárat és a szponzor felé pillant, s halkabban beszél.) Dehogy! Ha valóban a zöld dominálna, a vegetáció jellemző színe a földhöz laposítaná tágulni, röpdülni vágyó szellemünket. Ha a zöld tényleg olyan jelentőségű lenne Kelekyicsnál, ahogyan te érzed, én úgy érezném, hogy a nádasok, békák zöld mocsarába fulladok. Mocsárba, amit Josip Mali már kétszáz évvel ezelőtt lecsapolt a csatornája által. (Hangosan.) Ennek a mérnöknek a megszálló félszáz éve alighanem Kis Józsefnek kínlódta a nevét. (Elmerengve.) A takony is zöld... meg az irigység is. A búzatáblák zöldje pedig – giccs. Kiccs – ahogyan a monda szerint kiváló tanárunk mondta. Szóval azokon a képeken a kék...

KÖLTŐNŐ: Igen, a kék... olyan lírai...

FŐSZERKESZTŐ (röhögve): Persze, mint a szemed, amelyhez még nem írtam ódát.

KÖLTŐNŐ: De írtál az...

FŐSZERKESZTŐ: ...ágyékkodhoz. (Odanyúl.) Csak-hogy ez nem kék.

KÖLTŐNŐ (elhúzódik): Bunkó materialista!

FŐSZERKESZTŐ (félrészegen blöfföl): Szerintem viszont a kék egérút azokon a képeken. S ha önkritikusak vagyunk, be kell vallanunk, a mi utunk az egéré is és a kéké is. A kék - szellemi távlat. A kék a végtelen és az Isten misztériuma. (Nosztalgikusan.) Az elmúlt évtizedekben kékben úszott az a nagy sirály, a Galeb, amely visz-

szafelé annyi jót hozott atyáinknak. (Motyogva.) Kár, hogy abból nekünk csak az adósság maradt. (Ismét patetikusan.) De Kelekotyics képein egy kevés is elég a kékből (meghúzza a *butykost*), hogy a szabadság érzése járjon át bennünket.

VALENTIN (ironikusan): De a kék reális perspektíva is, hiszen országunk nemzeti színei között a kék...

FŐSZERKESZTŐ: ...merő véletlen. Mi nem kötődünk semmihez. Kelekotyicsnál sem nacionalista szimbólum a kék szín. Ha igen, akkor ösztönös és ártatlan. A tengerhez szokott nép fiának a kollektív archetipikus... (Mehúzza az *üveget*).

FILOZOPTER (átszellemülten): ...a Jobbkán-félsziget prepotenciája. Te naiv vagy. Itt lenni annyi, mint akarni. A kék az akarás gesztusa: a majdnem teljesen elveszített tengernek az akarása. Viszszakövetelése. Nem valami álmatag pillanat: a megváltó várása a végtelenből.

VALENTIN (viccelődve): A sült galamb várása a végtelenből...

FILOZOPTER (mintha *nem hallaná, míg a többiek nevetnek*): Ha tehát ilyen formában nem fogadjátok el a kéziratot, akkor elsősorban a jobbkán lélek erőszakos kiadását kell méltatni. A mi síksági, dombvidéki zöldségeink börtönfalán Kelekotyics rést ütött a tenger, az Isten és a majhonap jövő felé...

KÖLTŐNŐ (türelmetlenül): Hadd üssön! Miért zavar az téged?

FILOZOPTER (folytatja a *magáét*): Miért zavarna? Én pusztán a jobbkánológiai ismereteim alapján jelzem: milyen hatást váltanak ki bennem a képei. Mit szólna Kelekotyicsék művésztelpe, ha valami szentimentális, régi vágású képíró portréját rajzolnánk meg kritikái mellékletünkben.

VALENTIN (meggyőződéssel): Festőnk mégiscsak a mi vidékünkön született, s az ő esetében igazán nem nehéz magunkat az alapelvünkhöz tartanunk: "Politika nélkül!" Én semmi konkrétat, időhöz, korhoz kötötten nem érzékelek nála. Csú-

pán a vitalista gátlástalanságot. Igaz, hogy annak nincs mértéke... A kék foltok juttatnak levegőhöz bennünket a képeit nézve.

SZPONZOR (fölényes *nyugalommal, hangosan*): Csak így tovább. Azt hiszem, tisztában vagytok velem: kit és mit támogathatunk. A nyelvtől független vizuális és akusztikai médiumok a nemzeti önzés fölé emelkednek, s a nacionalista törekvések nem sajátíthatják ki őket. A nemzeti tulajdonságok előtérbe állítása, s ennek fő eszköze, az irodalom és a szociográfia csupán az atavisztikus ellentéteket szítaná. A béke és a nyitottság mindennél fontosabb. Ti ebben a konkrét esetben példát mutattok a többségi nemzet képzőművészeti értékeinek elismerésére. A saját regionális kultúrátokba bezárkózva, a vélt és valós sebeiteket nyalogatva, csak az indulataitok nőnének.

PUBLICISTA (fejét *lehajtva, halkán*): Indulatainkban, sajnos, nincs hiány. Csakhogy ezeket önmagunk ellen fordítjuk. Az öngyilkosok számát tekintve ugyanis ez a mi környékünk vezet a világranglistát. Ma már ugyanakkor közismert, hogy a nemzeteknek önmaguknak kell beszélniük fájdalmaikról, s csak azután szólhatnak hozzá a kérdéseikhez szomszédaik. Sebeinket előbb gyógyítani kell, s csak azután gondolkozhatunk azon, hogy kell-e nyalogatnunk őket.

SZPONZOR (humanista *öntudattal*): Ha a sebekről van szó, a mi alapítványunknál tudtommal senki sem támogatta jobban az egészségügyet határon innen és túl. (Kioktatva.) Viszont ha egyik vagy másik nemzet önzőn és túlbuzgón gyógyítja a saját sebeit, akkor ezek akarata ellenére is megsokszorozódhatnak. A meszesgödörök közös sebei a tájnak. A meggondolatlanság akármikor láncreakciószerűen szaporíthatja őket. A kultúra, ugye, az nem más, minthogy ismerjük a környezetünket és alkalmazkodjunk hozzá.

PUBLICISTA (halkán, *jobbra-balra pislogva*): Túl elvontan hangzik ez. Csak arra jó, hogy a többség a félelem gerjesztésével továbbra is sakkban tarthassa és kizsákmányolhassa a kisebbséget. Erejéhez mérten a kisebbség is ezt csinálta, amikor még többségi volt, vagy ezt csinálná, ha erős többségi lehetne. Iszonyú demagógia, amikor a

kisebbségnek még jajgatnia sem szabad, vagyis, amikor a többség magyarázza meg, hogy hol és milyen fájdalmat érez a kisebbségi.

SZPONZOR (*legalitása büszkeségével*): A fájdalmak túlhangsúlyozása taktikából is történhet, nem feltétlenül naív hisztéria következménye. A fájdalom fitogtatása a többséget izgató fölösleges többletjogok kivívásának az eszköze is lehet. Mi bajom van nekem!? Az apám lengyel volt, az anyám pedig...

KELEKOTYICS (*mappával a hónap alatt beállít*): Elnézéseket kérem. A mútkó tévedésbű a fiam képeit adtam át nektek. A tinédzser fiam utánoz engem. Ő is olyan mappában tartja a képeit, mint én. Ezt ma reggel vettem észre, amikor a dógaimat rendeztem. (*Dermedt csönd. A szerkesztők és a költőnő zavartan egymásra néznek.*) Mégeccer elnézést kérek. A gyerek munkáit visszakérem. Asziszem nem vagyok efogult, de tehetséget látok bennük.

FŐSZERKESZTŐ (*zavarát leküzdve*): Hát... zseniális fiad van. Látásának üde naivsága megragadott bennünket...

FELELŐS. De még mennyire! Talán hadd maradjanak nálunk a gyerek dolgai is. (Nevet.) Majd összehasonlítjuk az apa látásmódját a fiáéval.

KELEKOTYICS (*vakaródzik*): Ha őszinte akarok lenni... a fővárosban a gyerek munkáit még éretleneknek tartották...

KÖLTŐNŐ: Azoknak a politikai beállítottság fontos. Én csak futólag néztem meg az akvarelljeit, de szerintem nagyobb figyelmet érdemelnek.

SZPONZOR (*mosolyogva*): A szabad közakarát dönt. Megsértené őket, uram, ha nem hagyná itt a fia műveit.

KELEKOTYICS (*zavartan átnyújtja a mappát a főszerkesztőnek*).

Függöny

V É G E